

Засновник –
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РЕДАКЦІЙНИЙ КОЛЕКТИВ:

Головний редактор –
докт. пед. наук, проф. Черниш В. В.
Заступник головного редактора –
канд. пед. наук, доц. Писанко М. Л.
Відповідальний секретар –
Коваль С. В.

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Бігич О. Б. – докт. пед. наук, проф.
Київський національний лінгвістичний університет, Україна
Задорожна І. П. – докт. пед. наук, проф.
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Україна
Зеня Л. Я. – докт. пед. наук, доц.
Київський національний лінгвістичний університет, Україна
Клоуберт Т. – доктор філософії, проф.
Католицький університет, м. Айхштетт-Інгольштадт,
Німеччина
Коваль Т. І. – докт. пед. наук, проф.
Київський національний лінгвістичний університет, Україна
Кресні К. А. – доктор філософії, проф.
Йоркський університет, м. Торонто, Канада
Лабінська Б. І. – докт. пед. наук, проф.
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича, Україна
Морріс-Адамс М. – доктор філософії
Астонський університет, м. Бірмінгем, Сполучене
Королівство Великої Британії та Північної Ірландії
Морська Л. І. – докт. пед. наук, проф.
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Україна
Ніколаєва С. Ю. – докт. пед. наук, проф.
Київський національний лінгвістичний університет, Україна
Паршикова О. О. – докт. пед. наук, проф.
Київський національний лінгвістичний університет, Україна
Тарнопольський О. Б. – докт. пед. наук, проф.
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля,
Україна
Хуц М. – доктор філософії, проф.
Педагогічний університет, м. Фрайбург, Німеччина
Черноватий Л. М. – докт. пед. наук, проф.
Харківський національний університет імені Василя
Назаровича Каразіна, Україна

ІНОЗЕМНІ МОВИ

FOREIGN LANGUAGES

Науково-методичний журнал

№ 2 (110) 2022

Виходить 4 рази на рік

Заснований у березні 1995 року

Журнал перереєстрований МОН України як наукове фахове видання 21.12.2015 (Наказ № 1328).

Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України (Додаток 9 до Наказу МОН України № 358 від 15.03.2019) журнал включено до Категорії Б Переліку наукових фахових видань України.

Затверджено вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 21 від 30.06.2022 р.)

ЗМІСТ

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ І КУЛЬТУР У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Задорожна І. П., Зеня Л. Я. Формування навчально-стратегічної компетентності в професійно орієнтованому усному спілкуванні англійською мовою студентів нефілологічних спеціальностей 3

Бойко Г. А. Ділова гра у формуванні професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні у майбутніх фахівців з харчових технологій 10

Осядла Т. В. Система вправ і завдань для формування перськомовної компетентності в говорінні у майбутніх перекладачів у сфері забезпечення державної безпеки 15

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Паршикова О. О., Мельничук Г. М. Підготовка майбутніх учителів до застосування дидактичних римованих текстів у навчанні німецької мови у новій українській початковій школі 26

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ І КУЛЬТУР

Подосиннікова Г. І., Кривошия К. С. Технологія інтерактивного навчання "Кіноклуб" у підготовці майбутніх учителів англійської мови 32

Леврінц М. І. Вивчення труднощів учителів іноземних мов в Україні 47

Контакти редакції: 03150, Київ, вул. Велика Васильківська, 73, Київський національний лінгвістичний університет, кафедра методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій. Тел.: 044 529 83 26; електронна адреса: fl@knl.u.edu.ua Сайт: fl.knl.u.edu.ua	Відповідальність за вірогідність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей несуть автори публікацій. Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій	Київ 2022	Видавничий центр КНЛУ Комп'ютерна верстка Олена Григоренко Свідоцтво про реєстрацію КВ № 7259 від 05.05.2003 р. Формат 60x84/8. Умовн. друк. арк. . Наклад 100 пр.	Виготовлювач ТОВ «Видавництво «Ліра-К» Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК №3981 від 15.02.2011 р	Передплатний індекс журналу «ІНОЗЕМНІ МОВИ» 74235
--	--	-----------------------------	---	---	--

Founded by
KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY

EDITORIAL TEAM:

Chief Editor –
Habilitated Doctor of Pedagogy, Full Professor
Valentyna Chernysh

Deputy Editor-in-Chief –
Doctor of Pedagogy, Associate Professor
Maria Pysanko

Editor Assistant –
Koval Sofiia

EDITORIAL BOARD:

Oksana Bigych – Habilitated Doctor of Pedagogy, Full Professor
Kyiv National Linguistic University, Ukraine

Iryna Zadorozhna – Habilitated Doctor of Pedagogy, Full Professor
Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, Ukraine

Liubov Zienia – Habilitated Doctor of Pedagogy, Associate Professor
Kyiv National Linguistic University, Ukraine

Tetyana Kloubert – Doctor of Philosophy, Professor
The Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt, Germany

Tamara Koval – Habilitated Doctor of Pedagogy, Full Professor
Kyiv National Linguistic University, Ukraine

Karen A. Krasny – Doctor of Philosophy, Associate Professor
York University, Toronto, Canada

Bogdana Labinska – Habilitated Doctor of Pedagogy, Full Professor
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

Morris-Adams – Doctor of Philosophy
Aston University, Birmingham, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

Liliya Morska – Habilitated Doctor of Pedagogy, Full Professor
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Sofia Nikolaeva – Habilitated Doctor of Pedagogy, Full Professor
Kyiv National Linguistic University, Ukraine

Olena Parshykova – Habilitated Doctor of Pedagogy, Full Professor
Kyiv National Linguistic University, Ukraine

Oleg Tarnopolsky – Habilitated Doctor of Pedagogy, Full Professor
Alfred Nobel Dnipro University, Ukraine

Matthias Hutz – Doctor of Philosophy, Professor
Freiburg Pedagogical University, Germany

Leonid Chernovatyi – Habilitated Doctor of Pedagogy, Full Professor
Vasyl Nazarovych Karazin Kharkiv National University, Ukraine

FOREIGN LANGUAGES

INOZEMNI MOVY

A scientific and methodological journal
Issue No. 2 (110) 2022

The journal was founded on March 1995 and is published 4 times a year.
This journal was re-registered by the Ministry of Education and Science of Ukraine as a scientific and professional periodical (Decree No 1328 dated 21 December 2015).
The journal was re-registered by Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 358 dated 15.03.2019 as a B-category Ukrainian academic journal.

The publication of this issue was approved by the Academic Council of Kyiv National Linguistic University on 30.06.2022.

TABLE OF CONTENTS

TEACHING FOREIGN LANGUAGES AND CULTURES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Zadorozhna I., Zenia L. Non-linguistic students learning and strategic competence in professional oral English communication development	3
Boiko H. Developing pre-service food technologists competence in monologue speech through business game	10
Osiadla T. V. System of exercises and tasks for Persian interaction competence development to prospective interpreters majoring in national security	15

NEW UKRAINIAN PRIMARY SCHOOL FOREIGN LANGUAGE TEACHERS TRAINING

Parshikova O. O., Melnychuk H. M. Training prospective teachers to apply didactic rhyme texts in teaching German at new Ukrainian primary school	26
--	----

MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES FOR TEACHING FOREIGN LANGUAGES AND CULTURES

Podosynnikova H., Kryvoshyia K. "Film Club" as the interactive technology in pre-service English teachers training	32
Lavrints M. Understanding challenges of foreign language teachers: Ukrainian perspective	47

Editorial contacts: Kyiv National Linguistic University 73, Velyka Vasylkivska Str., office 126 Kyiv 03150, Ukraine E-mail: fl@knl.u.edu.ua Tel.: +380 44 529 83 26 Web-site: fl.knl.u.edu.ua	The authors are solely responsible for the veracity, accuracy and completeness of the facts, proper names, quotations, references, and other data in the submitted manuscripts. The opinions expressed in the articles in this journal do not necessarily represent the editorial views.	Kyiv 2022	Certificate of state registration: KB 7259 dated 5 May 2003. Page size: 60x84/8. Number of quires: . Number of copies printed: 100.	Kyiv National Linguistic University	The journal subscription number 74235
---	--	--------------	---	--	--

УДК 811.111'276.6

DOI: <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2022.2.262682>

Задорожна Ірина Павлівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології та методики
навчання англійської мови
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
ORCID ID: 0000-0003-1599-1372
zadorozhna.iryana@tnpu.edu.ua

Зеня Любов Яківна,
доктор педагогічних наук, доцент,
декан педагогічного факультету
романо-германської та української філології
Київського національного лінгвістичного університету
ORCID-ID: 0000-0002-0273-1494
liubov.zenia@knlu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ УСНОМУ СПІЛКУВАННІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті визначено особливості формування навчально-стратегічної компетентності в професійно орієнтованому усному спілкуванні англійською мовою студентів нефілологічних спеціальностей в єдності навчального і стратегічного компонентів. Зокрема, уточнено навчальні стратегії, необхідні для розвитку в студентів умінь професійно орієнтованого усного спілкування англійською мовою (стратегії оволодіння іноземною мовою та стратегії організації навчання). На сучасному етапі немає єдиної класифікації комунікативних стратегій, що зумовлено особливістю різних типів дискурсів та різноманітністю стратегій залежно від комунікативних інтенцій мовців. На основі аналізу сучасних досліджень зроблено висновок про доцільність виокремлення загальних комунікативних стратегій: інформативних, оцінно-впливових, емоційно-впливових, регулятивно-спонукальних та конвенційних, які, зі свого боку, містять низку стратегій та відповідних їм тактик. Для формування в студентів нефілологічних спеціальностей умінь професійного орієнтованого усного спілкування англійською мовою необхідно окреслити типові ситуації спілкування, конкретизувати найбільш актуальні для професійного спілкування відповідних фахівців комунікативні стратегії і тактики шляхом аналізу професійного дискурсу, вивчення результатів опитування фахівців, які працюють у галузі. Формування навчально-стратегічної компетентності повинно передбачати систематичне та цілеспрямоване оволодіння навчальними й комунікативними стратегіями, здійснюватися експліцитно, імпліцитно та інтегровано залежно від особливостей стратегій, ситуацій спілкування, цілей навчання, індивідуального навчального стилю студентів, рівня сформованості в них англомовної комунікативної компетентності, мотивації до вивчення англійської мови, навчального та мовленнєвого досвіду майбутніх фахівців.

Ключові слова: навчально-стратегічна компетентність, іншомовна комунікативна компетентність, професійно орієнтоване усне спілкування, англійська мова, студенти нефілологічних спеціальностей; навчальні стратегії, комунікативні стратегії; майбутні фахівці з інформаційних технологій.

Zadorozhna, Iryna
Doctor of Pedagogy, Professor,
Chair of the Department of English Philology
and English Language Teaching Methods,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
ORCID ID: 0000-0003-1599-1372
zadorozhna.iryana@tnpu.edu.ua

Zenia, Liubov
Doctor of Pedagogy
Associate Professor
Dean of the Pedagogical Faculty of
Romano-Germanic and Ukrainian Philology
Kyiv National Linguistic University
ORCID-ID: 0000-0002-0273-1494
liubov.zenia@knlu.edu.ua

NON-LINGUISTIC STUDENTS LEARNING AND STRATEGIC COMPETENCE IN PROFESSIONAL ORAL ENGLISH COMMUNICATION DEVELOPMENT

The article defines the peculiarities of developing learning and strategic competence in professional oral English communication of non-linguistic students. In particular, learning strategies necessary for the development of students' professional oral communication skills in English (strategies for mastering a for-

eign language and strategies for organizing learning) have been specified. At the current stage, there is no unified classification of communicative strategies, which is due to the peculiarity of different types of discourses and the variety of strategies depending on the speakers' communicative intentions. Based on the analysis of modern researches, the conclusion was made about the expediency of distinguishing the following communicative strategies: informative, evaluative-influential, emotional-influential, regulatory-motivational and conventional, which, in turn, contain a number of strategies and corresponding tactics. To form non-linguistic majors' professional oral communication skills in English, it is necessary to outline typical situations, specify the most relevant communicative strategies and tactics by analyzing professional discourse, studying the results of surveys conducted among specialists working in the relevant field. The formation of learning and strategic competence should involve systematic and purposeful mastering of learning and communicative strategies, be carried out explicitly, implicitly and in an integrated way depending on the characteristics of the strategies, situation, learning objectives, students' individual learning styles, level of their English communicative competence, motivation for learning English, learning and communication experience.

Key words: *learning and strategic competence; foreign language communicative competence; professional oral communication; the English language; non-linguistic students; learning strategies; communicative strategies; prospective specialists in information technologies.*

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні процеси зумовлюють необхідність володіння фахівцями різних галузей англійською мовою, яка забезпечує доступ до найновішої інформації, можливість спілкування із зарубіжними колегами, здатність представляти певні послуги та продукти на міжнародних ринках, обговорювати важливі питання тощо. Відповідно, набуває актуальності забезпечити належного рівня англомовну підготовку студентів у закладах вищої освіти, зокрема, володіння ними вміннями професійно орієнтованого усного спілкування англійською мовою. Водночас аналіз освітніх програм, представлених на сайтах вітчизняних університетів, свідчить, що на вивчення англійської мови зазвичай відводиться доволі обмежена кількість годин. Виходячи з цього виникає певне протиріччя між вимогами до рівня сформованості в студентів професійно орієнтованої англомовної компетентності та умовами, за яких здійснюється така підготовка.

Усе сказане свідчить про необхідність відбору оптимального змісту навчання, який враховує специфіку подальшої професійної діяльності, типові ситуації професійно орієнтованого усного англомовного спілкування, в яких доведеться брати участь студентам у майбутньому тощо.

Для успішної комунікації із зарубіжними колегами фахівцям потрібно оволодіти низкою компетентностей, серед яких чільне місце посідає навчально-стратегічна компетентність. Проблема формування зазначеної компетентності є особливо актуальною в умовах недостатньої кількості годин на вивчення

англійської мови у вітчизняних ЗВО, а відтак і зумовлює необхідність оптимізації процесу навчання, одним із шляхів реалізації якого є формування вмінь студентів використовувати навчальні та комунікативні стратегії, ретельно відібрані з урахуванням вимог до професійного спілкування фахівців. Доречне використання стратегій відповідно до індивідуального навчального стилю не лише підвищуватиме результативність процесу навчання, але й сприятиме ефективності міжкультурного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дедалі більше вітчизняних науковців звертаються до проблеми формування навчально-стратегічної компетентності як важливого компонента професійно орієнтованої іншомовної компетентності. Зокрема, Ю. П. Гудима вивчала проблему формування в майбутніх учителів англійської мови навчально-стратегічної компетентності в діалогічному мовленні (Гудима, 2018); А. Ю. Хомик досліджувала питання формування стратегічної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх фахівців з інформаційних технологій (Хомик, 2022); Д. Г. Терещук запропонувала методику формування у студентів філологічних спеціальностей іншомовних комунікативних стратегій із використанням мовленнєвих симуляцій (Терещук, 2013).

Важливі аспекти формування навчально-стратегічної компетентності розглядаються в дослідженнях В. В. Черниш (Черниш, 2013), Н. Є. Дмітренко (Дмітренко, 2021), О. В. Баб'юк (Баб'юк, 2019) та ін.

Увага низки зарубіжних науковців зосереджена на опануванні навчальними стратегіями (Cohen & Macaro, 2007; Oxford, 1990; Oxford, 2017 та ін.).

У більшості зазначених робіт дослідники вивчають різні аспекти оволодіння навчальними стратегіями. До подібного висновку дійшла Д. Г. Терещук, зазначаючи, що комунікативні стратегії часто обмежуються в наукових розвідках компенсаторними, які слугують для компенсації недостатнього рівня володіння мовленнєвими вміннями та браком досвіду спілкування (психолінгвістичний підхід). Натомість при розробці методики формування в студентів філологічних спеціальностей іншомовних комунікативних стратегій із використанням мовленнєвих симуляцій дослідниця зосереджується на інтерактивному підході, який передбачає використання власне комунікативних стратегій для забезпечення досягнення комунікативної мети залежно від ситуації спілкування. Д. Г. Терещук пояснює таку доцільність необхідністю максимально ефективно спілкуватися іноземною мовою на рівні досвідченого користувача випускниками бакалаврату філологічних спеціальностей (Терещук, 2013, с.17). Повністю погоджуючись із наведеними аргументами, вважаємо, що ознайомлення та розвиток умінь вживання ко-

мунікативних стратегій доцільно здійснювати й при підготовці фахівців нефілологічних спеціальностей з урахуванням: 1) специфіки подальшої професійної діяльності; 2) типових ситуацій спілкування; 3) цілей навчання. Таким чином, постає завдання забезпечити оволодіння студентами нефілологічних спеціальностей навчальними та комунікативними стратегіями, які сприятимуть: 1) удосконаленню рівня володіння англійською мовою; 2) досягненню комунікативної мети в процесі професійної комунікації. Окремлене питання залишається ще недостатньо вивченим у сучасній методичній науці.

Мета статті – визначити особливості формування навчально-стратегічної компетентності в професійно орієнтованому усному спілкуванні англійською мовою студентів нефілологічних спеціальностей в єдності її навчального і стратегічного компонентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи визначення Н. Є. Дмитренко (Дмитренко, 2021, с. 3), професійно орієнтоване усне спілкування англійською мовою фахівців нефілологічних спеціальностей трактуємо як доволі вільне володіння англомовним мовленням, яке передбачає усвідомлення явищ мови й мовлення; вміння говорити доволі правильно, швидко як під час діалогу, так і під час монологу, добре розуміти співрозмовника, обирати ефективну стратегію мовленнєвої поведінки, моделювати різні форми спілкування, здійснювати рефлексію процесу спілкування; володіння мовленнєвою культурою.

З огляду на мету статті проаналізуємо зміст навчально-стратегічної компетентності, яка складається з двох субкомпетентностей – навчальної та стратегічної. Навчальну компетентність трактуємо як здатність успішно організовувати, реалізовувати, аналізувати та коригувати власну навчальну діяльність (як під безпосереднім чи опосередкованим керівництвом викладача, так і без нього), застосовуючи при цьому відповідні індивідуальному стилю, ситуації та завданню навчальні стратегії. Залученість викладача до управління навчальною діяльністю студента визначається низкою факторів: 1) формою роботи – аудиторна / позааудиторна; 2) завданням – наскільки завдання проблемне і нове для студентів; 3) рівнем автономії студентів, яку трактуємо як здатність майбутніх фахівців брати на себе відповідальність за процес та результати навчальної діяльності (Задорожна, 2012, с. 22); 4) готовністю викладача до розвитку автономії студентів, що реалізується шляхом надання їм все більшої самостійності у виборі завдань та шляхів їх виконання.

Основним компонентом навчальної компетентності є навчальні стратегії. Їх тлумачать як:

– способи вирішення проблеми чи виконання завдання, дії для досягнення певної мети, заплано-

вані кроки для контролю та використання певної інформації (A Dictionary of Language Acquisition, 2012, с. 206);

– операції, які використовує студент для оволодіння, зберігання, запам'ятовування, пригадування, використання інформації (A Dictionary of Language Acquisition, 2012, с. 206);

– спеціальні дії учня / студента, спрямовані на те, щоб навчання стало легшим, швидшим та цікавішим, більш самостійним, ефективним та адаптивним до нових ситуацій (A Dictionary of Language Acquisition, 2012, с. 206);

– комплексні, динамічні думки та дії, доволі свідомо обрані студентами в певних ситуаціях із метою регулювання власних когнітивних, емоційних, соціальних аспектів для: а) виконання мовленнєвих завдань; б) покращення використання мови; в) оволодіння мовою (Oxford, 2017, с. 48).

Наведені визначення спонукають до висновку, що навчальні стратегії поєднують когнітивний, емоційний, соціальний та діяльнісний аспекти, використовуються гнучко, творчо, комплексно з урахуванням індивідуальних особливостей тих, хто вивчає мову, та контексту.

Попри різні класифікації навчальних стратегій (O'Malley & Chamot, 1990; Oxford, 1990; Bimmel & Rampillon, 1999; Дмитренко, 2021 та ін.), їх аналіз свідчить загалом про доцільність виокремлення двох основних груп – навчальних стратегій, спрямованих на оволодіння іноземною мовою та стратегій, зосереджених на організації процесу навчання. До першої групи Р. Оксфорд відносить прямі стратегії – запам'ятовування, спрямовані на запам'ятовування та зберігання інформації в довготривалій пам'яті; когнітивні, скеровані на глибоку переробку навчального матеріалу; компенсаторні, спрямовані на компенсацію відсутніх знань та вмінь; до другої – непрямі (метакогнітивні; соціальні; афективні, які забезпечують створення позитивної мотивації та ситуації успіху) (Oxford, 1990). До першої групи з урахуванням результатів сучасних досліджень вважаємо за доцільне віднести також стратегії використання іноземної мови. Деякі науковці тлумачать стратегії запам'ятовування як когнітивні. Однак, на відміну від когнітивних, мета вживання стратегій запам'ятовування обмежена власне зберіганням інформації в довготривалій пам'яті. Дослідження свідчать, що стратегії запам'ятовування реалізуються по-іншому, ніж когнітивні стратегії, особливо з огляду на частотність їх використання (A Dictionary of Language Acquisition, 2012, с. 67).

Відповідно для розвитку в студентів умінь професійно орієнтованого усного спілкування англійською мовою доцільно цілеспрямовано навчати студентів використовувати *стратегії оволодіння іноземною*

мовою: 1) запам'ятовування (активізація попередньо вивченого матеріалу, встановлення зв'язку між новою та попередньо вивченою інформацією, асоціація, римування, повторення, візуалізація, кількаразове написання слова, використання уяви, семантичних карт, групування, співвіднесення терміна з відповідним терміном рідної мови); 2) когнітивні стратегії (аналіз, узагальнення, візуалізація, виявлення смислових віх та ключових слів, аналіз знань, співвідношення отриманих знань з попередніми, активізація мовленнєвих моделей); 3) стратегії професійно орієнтованого усного спілкування англійською мовою (імовірнісне передбачення змісту інформації та контексту спілкування; ідентифікація отриманої в процесі спілкування лінгвістичної та екстралінгвістичної інформації; прогнозування процесу комунікативної взаємодії; пошук контекстуальних та внутрішньомовних опор; активізація внутрішніх ресурсів; врахування аудиторії при виборі стилю спілкування, структури дискурсу; уточнення комунікативного наміру; активізація змістовних замінів; використання мовленнєвих кліше; експериментування з мовними одиницями; моніторинг успішності спілкування шляхом аналізу жестів, міміки, дій слухача / слухачів; активізація лінгвосоціокультурних та лінгвістичних знань; використання заповнювачів мовчання); 4) компенсаторні стратегії (ігнорування незнайомих слів у мовленні співрозмовника / співрозмовників; спрощення; перефразування; пояснення; використання міміки, жестів) (Дмітренко, 2021; Задорожна, 2012).

Серед стратегій організації навчання доцільно зосереджувати особливу увагу на: 1) метакогнітивних (планування власних дій, визначення цілей, ведення записів, аналіз, заміна навчальних стратегій у разі необхідності, пошук можливостей для самостійної практики, аналіз помилок); 2) афективних (вибір стратегій відповідно до індивідуального стилю навчання, самовинагорода за позитивні результати, вибір ситуацій, завдань відповідно до інтересів); 3) соціальних (виконання завдань, обговорення інформації з іншими, пошук можливостей спілкування з носіями мови) (Задорожна, 2012).

Таким чином, навчальна компетентність в усному англомовному професійно орієнтованому спілкуванні передбачає здатність студентів використовувати ефективні навчальні стратегії з урахуванням цілей, ситуації спілкування, завдань, індивідуального стилю навчальної діяльності.

Поняття стратегічної компетентності зазнало певних змін за останні десятиліття. Зокрема, якщо раніше її ототожнювали з вербальними та невербальними стратегіями комунікації, які використовували для уникнення лінгвістичних проблем у спілкуванні через нестачу досвіду спілкування, недостатній рі-

вень володіння іншомовними мовленнєвими вміннями чи інші фактори, які впливають на ефективність спілкування (втом, неухважність, відволікання уваги тощо) (A Dictionary of Language Acquisition, 2012, с. 69), то згодом Л. Бахман (Bachman, 1990) наділив стратегічну компетентність функцією ухвалення остаточного "рішення" стосовно вибору оптимального формулювання висловлювання, передачі значення тощо з-поміж багатьох можливих варіантів.

Належним чином сформована стратегічна компетентність запобігає порушенню правил і норм усного спілкування, комунікативним помилкам, спричиненим низкою факторів, зокрема необізнаністю студента із статусно-рольовим компонентом (Терещук, 2013, с. 18), уможлиблює досягнення комунікативної мети, взаєморозуміння між учасниками спілкування.

Стратегічна компетентність передбачає оволодіння студентами вміннями вживати комунікативні стратегії. Науковці визначають комунікативні стратегії як:

- засоби, що використовують для висловлювання, передачі повідомлення іншим (A Dictionary of Language Acquisition, 2012, с. 67);

- сукупність мовленнєвих актів учасника спілкування, яка визначає лінію його мовленнєвої поведінки, моделює шляхи досягнення цілей і прогнозує можливі реакції реципієнта на них (Толмачева, 2009, с. 86);

- сукупність поетапних мисленнєво-мовленнєвих дій, спрямованих на моделювання учасниками іншомовної комунікації власної мовленнєвої поведінки з метою реалізації комунікативних цілей (Терещук, 2013, с. 25).

Запропоновані визначення передбачають свідомий вибір комунікативних стратегій. Однак, як свідчать результати досліджень, такий вибір не завжди свідомий (A Dictionary of Language Acquisition, 2012, с. 67).

З урахуванням наведених трактувань та аналізу сучасної літератури вважаємо комунікативні стратегії сукупністю мисленнєво-мовленнєвих дій комуніканта, які підсвідомо чи свідомо (з урахуванням ситуації спілкування, цілей комунікації, прогнозування процесу комунікації та її результатів) спрямовані на моделювання мовленнєвої поведінки учасника спілкування.

Комунікативні стратегії реалізуються в комунікативних тактиках, що трактують як "підпорядковані комунікативній стратегії конкретні способи здійснення інтенційно-стратегічної програми комунікації" (Селіванова, 2008, с. 609). Маркерами комунікативних стратегій можуть бути кліше, синтаксичні структури певної модальності, фразеологізми, синтаксичні стилістичні фігури (паралелізм, анафора, епіфора тощо) (Селіванова, 2008, с. 610).

На сучасному етапі немає єдиної класифікації стратегій, що зумовлено особливістю різних типів дискурсів та різноманітністю стратегій залежно від комунікативних інтенцій мовців.

Послугуючись результатами дослідження Т. Толмачової (Толмачева, 2009), яка запропонувала узагальнений підхід до класифікації стратегій, та услід за Д. Г. Терешук (Терешук, 2013, с. 25), вважаємо обґрунтованим виокремлення інформативних (повідомлення чи отримання необхідної інформації), оцінно-впливових (вплив на співрозмовника, емоційна оцінка, створення певної атмосфери, відповідних асоціацій і порівнянь), емоційно-впливових (вираження емоційного стану мовця), регулятивно-спонукальних (управління поведінкою партнера / партнерів, переконання і спонукання до дії) та конвенційних (встановлення, підтримка, завершення спілкування, організація мовленнєвого висловлювання) комунікативних стратегій, у межах яких можна виділити низку стратегій та відповідних ним тактик.

Для навчання студентів нефілологічних спеціальностей важливим є аналіз професійного дискурсу, окреслення типових ситуацій спілкування та відповідно визначення комунікативних стратегій та тактик, якими доведеться послуговуватися майбутнім фахівцям у процесі усної комунікації.

Так, у дослідженні О. П. Баб'юк, присвяченому формуванню професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму, на основі аналізу англомовного професійно орієнтованого монологу зроблено висновок про доцільність зосередження уваги на професійному та публічному видах туристичного дискурсу. У процесі дослідження виявлено, що в професійному дискурсі домінує аргументативна стратегія, тоді як у публічному – аргументативна та маніпулятивна. Аргументативна стратегія реалізується через низку тактик (наведення статистичних даних, посилення на авторитет, підкреслення очевидності певних ідей, вплив на емоції шляхом використання метафор, епітетів, безпосереднє звернення до адресата тощо). У межах маніпулятивної стратегії використовують тактики: використання авторитету науки, визнаних джерел, статистичних даних, переконання через повторення, використання стереотипізації, обіцянки високої якості туристичних послуг; застосування мовленнєвих засобів виразності; запевнення щодо надійності; апеляція до почуттів; переконання у вигідності пропозиції) (Баб'юк, 2019, с. 4). Запропонована авторкою методика передбачає розвиток умінь використання майбутніми фахівцями відповідних стратегій і тактик.

Вивчення англомовних монографій з інформаційних технологій засвідчило домінування інфор-

маційно-аргументативної стратегії, стратегії адресованості та стратегії толерантності, з-поміж яких чільне місце займає інформаційно-аргументативна стратегія (Козубська, 2017). Стосовно професійно орієнтованого усного спілкування англійською мовою майбутніх фахівців з інформаційних технологій найбільш поширеними є інформаційна, аргументативна стратегії та стратегія уточнення, про що засвідчило опитування 14 викладачів фахових дисциплін Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, які здійснюють підготовку студентів у галузі інформаційних технологій, та 19 працівників сфери інформаційних технологій м. Львова та м. Тернополя. Відповідно навчання фахівців професійно орієнтованого усного спілкування англійською мовою повинно бути спрямоване на розвиток умінь реалізовувати зазначені стратегії й тактики, в основі яких лежать інтенції мовця.

Таким чином, навчально-стратегічну компетентність в професійно орієнтованому усному спілкуванні англійською мовою розглядаємо як здатність мовця ефективно використовувати навчальні стратегії для оволодіння вміннями професійно орієнтованого усного спілкування англійською мовою та їх подальшого вдосконалення, а також комунікативні стратегії для моделювання ефективного міжкультурного спілкування з урахуванням інтенцій мовця.

Формування навчально-стратегічної компетентності повинно здійснюватись шляхом цілеспрямованого опанування студентами вміннями використання навчальних та комунікативних стратегій (як під час аудиторних занять, так і поза аудиторією), що може реалізовуватись експліцитно, імпліцитно та інтегровано. Так, за першим варіантом оволодіння навчально-стратегічною компетентністю передбачає: 1) ознайомлення студентів із навчальними та комунікативними стратегіями на практичних заняттях; 2) використання експліцитних інструкцій, які забезпечують усвідомлення студентами доцільності та особливостей застосування відповідних навчальних і комунікативних стратегій; представляють стратегію, демонструють її практичне використання; 3) формування вмінь застосовувати стратегії за допомогою спеціально розроблених вправ у типових ситуаціях; 4) розвиток умінь використовувати стратегії за допомогою спеціально розроблених завдань у нових ситуаціях; 5) поступове комбінування стратегій для досягнення визначених цілей; 6) застосування різного виду пам'яток на етапі ознайомлення та тренування у вживанні стратегій, поступове їх усунення; 7) моніторинг викладачем та рефлексивна самооцінка студентами ефективності використання стратегій; 8) взаємоаналіз використання навчальних та комунікативних стратегій (Дмітренко, 2021).

Існує думка, що при експліцитному навчанні студенти можуть бути зосереджені на стратегіях і певною мірою виключені з процесу вирішення проблеми (Butler, 2002, с. 84). Натомість імпліцитне формування вмінь використовувати стратегії передбачає: 1) аналіз викладача разом із студентами мовленнєвих завдань й паралельне моделювання потенційно ефективних стратегій; 2) залучення студентів до аналізу потенційних проблем, обраних стратегій, аргументації прийнятих рішень, моніторингу викладачем та рефлексивної самооцінки студентами результатів.

У навчальному процесі доцільно використовувати та інтегрувати обидва підходи, враховуючи при цьому особливості стратегій для опанування, ситуації спілкування, цілі навчання, індивідуальний навчальний стиль студентів, рівень сформованості в них англомовної комунікативної компетентності, рівень мотивації до вивчення англійської мови, навчальний і мовленнєвий досвід тощо.

Результати дослідження. Отже, у статті визначено особливості формування навчально-стратегічної компетентності в професійно орієнтованому усному спілкуванні англійською мовою студентів нефілологічних спеціальностей в єдності навчального і стратегічного компонентів. Зокрема, уточнено навчальні стратегії, необхідні для розвитку в студентів умінь професійно орієнтованого усного спілкування англійською мовою (стратегії оволодіння іноземною мовою та стратегії організації навчання). На основі аналізу сучасних досліджень зроблено висновок про доцільність виокремлення таких комунікативних стратегій: інформативних, оцінно-впливових, емоційно-впливових, регулятивно-спонукальних та конвенційних, які, зі свого боку, містять низку стратегій і відповідних їм тактик.

Для формування в студентів нефілологічних спеціальностей умінь професійного орієнтованого усного спілкування англійською мовою необхідно окреслити типові ситуації спілкування, конкретизувати найбільш актуальні для професійного спілкування комунікативні стратегії та тактики шляхом аналізу професійного дискурсу, вивчення результатів опитування фахівців, які працюють у відповідній галузі.

Формування навчально-стратегічної компетентності повинно передбачати систематичне та цілеспрямоване оволодіння навчальними та комунікативними стратегіями, здійснюватися експліцитно, імпліцитно та інтегровано залежно від особливостей стратегій, ситуації спілкування, цілей навчання, індивідуального навчального стилю студентів, рівня сформованості в них англомовної комунікативної компетентності, мотивації до вивчення англійської мови, навчального та мовленнєвого досвіду майбутніх фахівців.

Перспективи подальших розвідок. Викладені міркування та висновки демонструють погляд ав-

торів на вирішення проблеми формування навчально-стратегічної компетентності в професійно орієнтованому усному спілкуванні англійською мовою студентів нефілологічних спеціальностей загалом. Перспективами подальших досліджень вважаємо розробку методик формування навчально-стратегічної компетентності в професійно орієнтованому усному спілкуванні англійською мовою майбутніх фахівців різних галузей.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Баб'юк, О. В. (2019). *Формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму*. (Дис. канд. пед. наук). Київ.
- Гудима, Ю. П. (2018). *Формування у майбутніх учителів англійської мови навчально-стратегічної компетентності в діалогічному мовленні*. (Дис. канд. пед. наук). Київ.
- Дмітренко, Н. С. (2021). *Методична система автономного навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування майбутніх учителів математики*. (Дис. докт. пед. наук). Київ.
- Задорожна, І. П. (2012). *Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною компетенцією*. (Дис. докт. пед. наук). Київ.
- Козубська, І. Г. (2017). Типологія комунікативних стратегій і тактик у межах прагматики тексту (на матеріалі англомовних монографій з інформаційних технологій). *Science and Education a New Dimension. Philology*, V(37), Issue 137, 30–34.
- Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-К.
- Терещук, Д. Г. (2013). *Формування у студентів філологічних спеціальностей іноземних комунікативних стратегій з використанням мовленнєвих симуляцій*. (Дис. канд. пед. наук). Тернопіль.
- Толмачева, Т. А. (2009). *Методика обучения студентов коммуникативным стратегиям иноязычного речевого поведения в повседневных ситуациях межкультурного общения: языковой вуз, английский язык*. (Дис. канд. пед. наук). Горно-Алтайск.
- Хомик, А. Ю. (2022). Комунікативні стратегії – компоненти стратегічної компетентності в усному англомовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх ІТ-фахівців. *Актуальні питання гуманітарних наук: збірник наукових праць*, 47, Т. 4, 244-250. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-41>
- Черниш, В. В. (2013). *Методика формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англомовної компетенції в говорінні* [Монографія]. Київ: Ленвіт.
- Bachman, L. (1990). *Fundamental considerations in language testing*. New York: Oxford University Press.
- Butler, D. L. (2002). Individualizing instruction in self-regulated learning. *Theory into Practice*, 41 (2), 81-92.
- Bimmel, P., Rampillon, N. (1999). *Lernerautonomie und Lernstrategien*. Langenscheidt: Berlin-München-Leipzig.
- Cohen, A., Macaro, E. (Eds.). (2007). *Language learner strategies: Thirty years of research and practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Oxford, R. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know*. New York: Newbury House.
- Oxford, R. L. (2017). *Teaching and Researching Language Learning Strategies*. 2 ed. New York: Routledge.
- Tavakoli, H. (2013). *A Dictionary of Language Acquisition A Comprehensive Overview of Key Terms in First and Second Language Acquisition*. Rahnama Press.

REFERENCES

- Babyuk, O. V. (2019). *Formuvannya profesiyno oriyentovanoi anhlomovnoyi kompetentnosti v monolohichnomu movlenni maybutnikh fakhivtsiv sfery turyzmu*. (Dys. kand. ped. nauk). Kyiv.
- Hudyma, Yu. P. (2018). *Formuvannya u maybutnikh uchyteliv anhliys 'koyi movy navchal' no-stratehichnoyi kompetentnosti v dialohichnomu movlenni*. (Dys. kand. ped. nauk). Kyiv.
- Dmitrenko, N. Ye. (2021). *Metodychna systema avtonomnoho navchannya profesiyno oriyentovanoho anhlomovnoho spilkuvannya maybutnikh uchyteliv matematyky*. (Dys. dokt. ped. nauk). Kyiv.
- Zadorozhna, I. P. (2012). *Teoretyko-metodychni zasady orhanizatsiyi samostiyanoi roboty maybutnikh uchyteliv z ovolodinnya anhlo-movnoyu komunikatyvnoyu kompetentsiyeyu*. (Dys. dokt. ped. nauk). Kyiv.
- Kozubska, I. H. (2017). Typolohiya komunikatyvnykh stratehiy i taktiky u mezhakh prahmatyky tekstu (na materialy anhlomovnykh monohrafiy z informatsiynykh tekhnolohiy). *Science and Education a New Dimension. Philology*, V (37), Issue 137, 30–34.
- Selivanova, O. O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napryamy ta problemy*. Poltava: Dovkillya-K.
- Tereshchuk, D. H. (2013). *Formuvannya u studentiv filolohichnykh spetsial'nostey inshomovnykh komunikatyvnykh stratehiy z vykorystanniam movlennyevykh symulyatsiy*. (Dys. kand. ped. nauk). Ternopil.
- Tolmacheva, T. A. (2009). *Metodika obucheniya studentov kommunikativnym strategiym inoyazychnogo rechevogo povedeniya v povsednevnykh situatsiyakh mezhkul'turnogo obshcheniya: yazykovoy vuz, angliyskiy yazyk*. (Dis. kand. ped. nauk). Gorno-Altaysk.
- Khomyk, A. Yu. (2022). *Komunikatyvni stratehiyi – komponenty stratehichnoyi kompetentnosti v usnomu anhlomovnomu profesiyno oriyentovanomu spilkuvanni maybutnikh IT-fakhivtsiv. Aktualni pytannya humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats*, 47, T. 4, 244-250. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-41>.
- Chernysh, V. V. (2013). *Metodyka formuvannya u maybutnikh uchyteliv profesiyno oriyentovanoi anhlomovnoyi kompetentsiyi v hovorinni* [Monohrafiya]. Kyiv: Lenvit.
- Bachman, L. (1990). *Fundamental considerations in language testing*. New York: Oxford University Press.
- Butler, D. L. (2002). Individualizing instruction in self-regulated learning. *Theory into Practice*, 41 (2), 81-92.
- Bimmel, P., Rampillon, N. (1999). *Lernerautonomie und Lernstrategien*. Langenscheidt: Berlin-München-Leipzig.
- Cohen, A., Macaro, E. (Eds.). (2007). *Language learner strategies: Thirty years of research and practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Oxford, R. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know*. New York: Newbury House.
- Oxford, R. L. (2017). *Teaching and Researching Language Learning Strategies*. 2 ed. New York: Routledge.
- Tavakoli, H. (2013). *A Dictionary of Language Acquisition A Comprehensive. Overview of Key Terms in First and Second Language Acquisition*. Rahnama Press.

Отримано 09.04.2022